

Ս Ի Ո Ն

ԺԳ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1940

ՅՈՒՆԻՒՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ

ԹԻԻ 7-8

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ
Տ. Տ. ՊԵՏՐՈՍ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ ԿԵԼԻԿԻՈՅ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Ս

Վեհ. Տ. Տ. Պետրոս Ս. Կաթողիկոս Սարաճեանի յԱթոռ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ այս Ընտրութիւնը, այդ Աթոռը վերապահ կը դնէ իր պատմական արժէքին և դերին մէջ, դեր մը՝ որ ինչպէս միշտ, այսօր աւելի քան Նախնական մական է այդ Աթոռի հովանիին տակ եղող մեր բազմահազար հայրենակիցներու նկատմամբ:

Ճիշդ է թէ դժնդակ հանգամանքներու և մեծ աղէաներու ընդմէջէն է որ կը կատարուի այս Գահակալութիւնը: Հայ եկեղեցին Մայր Հայրենիքի ինչպէս Սփիւռքի մէջ տակաւին չէ դարմանած իր աւերները, թափուր կը մնայ մեր Նուիրապետական Բարձրագոյն Աթոռը, պատերազմը և անոր հեռանկարին մէջ ծրարուած սարսափները դժնդակ և չլատիչ պատճառներ են, կրօնական, կրթական, տնտեսական և վարչական գործունէութեանց, սակայն ե՞րբ եղած չեն այդ բոլորը դարաւոր մեր գոյութեան ընթացքին: Անդրադարձումի և սփոփանքի խօսքերէ աւելի, պահանջները դիմադրաւելու, և զանոնք լեցնելու պէտքին կը մղուի մեր մտածումը ժողովրդային և յարմարագոյն Ընտրութեան այս երևոյթին առջև:

Նորին Ս. Օծութիւն Նորընտիր Կաթողիկոսը դպրոցական ընկերն է Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքին, աշակերտ ժառ. Վարժարանի, ապա ուսուցիչ և Տեսուչ նոյն կրթարանին: Կարճ եղած է իր վանական կեանքը, խոստումնալից տարիներու իր լաւագոյնները ի սպաս դրուած են ժողովրդային ծառայութեան, ի Կիպրոս, ի Հաճըն և այլուր. իսկ Բարդէն Աթոռակից Կաթողիկոսի և Սահակ Վեհափառի վախճանումէն ետք, իբր Կաթողիկոսական Փոխանորդ և Տեղապահ իր չորս տարիները Անթիլիասի մէջ, եղան առաւել քան արդիւնալից, առարկայ ընելով զինք հանրային լայն համակրանքի:

Անշուշտ զինք կանխող տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, Կիլիկեան Նորահաստատ Աթոռը Անթիլիասի մէջ շնորհիւ բարեյիշատակ նախորդ երկու աթոռակալներուն, և անոնց աջակիցներուն, նշանակալից քայլեր առաւ: Յաջողութեամբ պսակուեցան թեմերու կազմակերպութեան և Կաթողիկոսարանի հաստատման համար եղած ջանքերը, առաջինը՝ շնորհիւ Երուսաղէմի Աթոռին բարեացակամութեան, և երկրորդը՝ Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցի օժանդակութեան: Աթոռը նիւթական կարևոր նպաստներ տալահովեց նոյնպէս Մելքոնեան, Կիւլպէնկեան, և Գարակէօզեան բարերարներէ: Իսկ Հոգեւոյս Բարդէն Վեհի ջանքերով ամբողջացած, ու Շահէ Սրբազանի և ուրիշներու ճիգերով զարդարուած ձեռնարկներու, այսինքն Կաթողիկոսարանի, Գպրոցի, և Տպարանի արդիւնքները, խորացուցին հիմքը աւագուտի մը վրայ նստած այդ Հաստատութեան, և սիրոյ ու խնամքի նուիրումներով հասցուցին զայն գոհացուցիչ վիճակի մը:

Նորին Ս. Օծութեան Պետրոս Սրբազանի չորս տարիները Անթիլիասի մէջ իբր Կաթողիկոսական Փոխանորդ և Տեղապահ, ինչպէս յիշեցինք, եղան գերազանցօրէն արդիւնաւիյց։ Շնորհիւ բարեյիշատակ Սիմոն Գայրզեանի և անծանօթ բարերարներու, գնուեցաւ հողը, կառուցուեցաւ Մայր Եկեղեցին, Նահատակաց յուշարձանը, Դպրեմանքն ու վեհարանը։ Դիւրին իրագործումներ չեն ասոնք, մանաւանդ այս օրերուն, եթէ նուիրումին կրակը, և վերաշինելու բնատոմարիկ կորովը չտողորեն հողին։ Նորին Ս. Օծութեան երբեք պակասած չեն այս շնորհները իր կիսադարեան կեանքի ընթացքին։

Քանի մը տողերու մէջ խտացուած այս ակնարկը Անթիլիասի Կիլիկիոյ Աթոռի կրած դիմայեղումներուն վրայ, կը յայտնեն ոչ միայն շարքը սրտազրաւ երևոյթներու, այլ նաև թէ այդ Հաստատութիւնը առաջին օրէն քայլ առ քայլ, հաւատարիմ մեր պատմութեան ոգիին՝ յառաջացած է, հասնելու համար այսօրուան բարեկարգ վիճակին, որուն մէջ ճշդեցինք արդէն մեծ և կարևոր բաժինն ու երախտիքը Նորընտիր Կաթողիկոսին։

Աթոռը զօր կը գրաւէ Նորընտիրը պանծալի հնութիւն մ'ունի, բայց անցեալը չէ որ այնքան կը շահադրգուն այսօր գմեղ, որքան ներկան և իր անհրաժեշտութիւնները։ Անթիլիասի Աթոռն ու Աթոռակալները շատ բան ըրին անշուշտ տասնեակ մը և աւելի տարիներու ընթացքին, և ինչ որ այսօր ունինք իբր շէնք և արդիւնք, աւելի քան զոհացուցիչ է։ Սակայն փոխուած են ժամանակները, և աճած պէտքերն ու պահանջները, մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ։ Անթիլիաս իր դերին համապատասխան Հաստատութիւն մը կարենալ ըլլալու համար, այս Ընտրութիւնը պէտք է սկիզբ մը նկատուի նոր իրագործումներու։ Աւարտած է միայն արտաքինը, շէնքը, և անաւարտ կը մնայ զայն լեցնող՝ և իր դերին արժանի Հաստատութիւն մը ընող իմացական և հոգեկան շէնքը, որ վեր է սովորական ըմբռնուած իր արդի պիտակ հասկացողութենէն։ Կ'ակնարկենք այն ոգիին որ բնաւ չպակսեցաւ մեր Նուիրապետական Հաստատութիւններուն և կրօնական յարկերուն, ընելով զանոնք լուսոյ վառարաններ և սրբութեան շնչարաններ։ Այն ինչ որ բանաւոր ու Աստուածային է միանգամայն, որ կրնայ ներգործել ուղիղ և աւոյշ միտքերու, ազնուացնելով մեր ներսի մարդը։ Այն ոգին որ տեական է միշտ, որուն դէմ ոչ զիտութիւնը կը մաքառի, և ոչ քաղաքակրթութիւնը կրնայ ընդոտնել զայն, որ քրիստոնէական կրօնով ալակերպուած ոգին է Հայուն։

Ծանծաղամտութիւն է պատճառել թէ դարուն ոգին և նոր ըմբռնումները, շատ մը բաներու կարգին վտանգած են նաև կրօնական ըմբռնումներու և աւանդութեանց շէնքը։ Ճիշդ է թէ աշխարհը կ'ապրի շրջան մը որ շատ նման է հին աշխարհի վախճանին, թէ շատ բան ջնջուած ու փոխուած է միտքերէն, թէ շատ յոյսեր խորտակուեցան ներկայ մարդկութեան, զորս ան մնոյց իր ըսկրզնական օրերուն։ Լայն խրամասներ բացուած են կեանքի և անոր նշանակութեան միջև։ Սակայն ինչպէս բնութիւնը, նոյնպէս կեանքը կշռոյթի մը կը հպատակի, հայթայթելով և ապահովելով յաջորդականութիւն մը ժամանակներու, և փոխ-յաջորդութիւն մը զանազան կերպի մշակոյթներու և հայեցողութեանց։ Ինչպէս կան լուսաւոր և խաւար շրջաններ, նոյնպէս իրարու կը յաջորդեն կեանքի սրբազան ու աշխարհիկ երեսներ։ Ոմանց համար այս վիճակ-

ները յեզրափոխիչ, և ուրիշներու համար հակազդեցութիւններ կը թուին, իրողութիւն է որ անոնք սերտօրէն կապուած են իրարու, պէտք է սարսափիլ անոնց իրարայաջօրդ նկարագրէն:

Կ'ըսենք այսպէս, վասնզի մեր եկեղեցականութիւնը նահանջի մէջ է, հեռի մեր եկեղեցւոյ մարտիրոս ոգիէն, և մաքուր փառքերէն: Ախալ հասկըցուած ազատամտութեամբ ան կը փորձէ հաշտ կենալ ամէն նորոյթի դիմաց, որդեգրելով շատ անգամ տկար բազուկներով կռանուած, և նեղ միտքերով բմբրունուած իմաստի դրութիւնները: Ժամանակի ոգիով ընթանալու, և անոր աճող պահանջներուն դէմ լարուելու անհրաժեշտութիւնները շեշտող պատգամախօսները չեն մտածեր թէ ներկայ ժամանակը մէկ երեսն է միայն յաւիտենականութեան, և թէ եկեղեցիին պարտքն է ժամանակաւորն ու յաւիտենականը համեմատական պահել իրարու հետ: Հաստատութիւն մը որ ժամանակին, առօրեային կը փարի միայն, կը ծանծաղի ու կը թեթևայ, փչող հովերէն քշուելու աստիճան:

Լայն ուղեցինք բանալ այս փակագիծը, վասնզի այս կարգի հանդիսաւոր առիթներով, սովորութիւն եղած է մասնանշել այլևս յանկերդ դարձած անպատեհութիւններն ու թերութիւնները, և օրօրուիլ զանոնք շուտով սրբազրուած տեսնելու յոյսերէն:

Իրողութիւն է որ մեր եկեղեցին իր դերին մէջ չէ, և այս խոստովանողներէն իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ պատճառներ կը մատնանշէ. մին գոյն կը վերագրէ իր դերին անպատրաստ եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան, միւսը ժամանակին հետ չընթանալուն հակամտութեան, և ուրիշներ հաւատքէն պարպուած ըլլալու իրողութեան: Դժբախտաբար առաւել կ'ամ նուազ չափով իրողութիւններ են ասոնք, և ստէպ քովքովի կեցած, շեշտելու համար ողբերգութիւնը որ մերն է այսօր: Սակայն վերոյիշեալ հաստատումներուն մէջ չէ, իրական բայց յաճախ աննկատ մնացած պատճառը մեր դժբախտութեան, այլ արեւելքցիի մեր այն անտարբերութեան, որուն մէջէն ժամանակը կ'ոնցնի առանց ներդաշնակելու առօրեան ու մնայունը. առանց այս սրտակից համերաշխութեան ոչինչ կ'արդիւնաւորի, ոչինչ կը յառաջդիմէ: Մեզի երբեք չեն պակսած ժամանակավրէպ երազողներ, պատեհապաշաններ, ո՛չ ալ ժամանակի կռնակէն նայող ծանծաղամիտներ. մեզի պակսած է կամենալու կորովը, իրականացնելու համար այն կարելիութիւնները որ կը զոնուին մեր սեպհական իրականութեան մէջ: Մարդ կը կամենայ ինչ որ սկսուած է իր մէջ բնականօրէն, և այդ կ'ըլլայ ժամանակի և ճշմարտութեան համերաշխութեամբը: Մեր պապերուն անծանօթ չէր կեանք ըմբռնելու այս կերպը, ու մեր եկեղեցին այս կերպին կը պարտի իր մտաւոր ու հոգեկան յաղթանակները:

Անթիլիասը անտարբեր չեղաւ անշուշտ ժամանակին հետ քայլ փոխելու, սակայն ժամանակին հետ քայլել չի նշանակեր ժամանակը լեցնել, մանաւանդ մեր ժամանակը որ կը լուսնայ ամէն օր նոր պէտքերու և նոր վերքերու վրայ:

Լրացած է շէնքը, և այս շնորհիւ առաւելագոյն չափով նորոնտիր կաթողիկոսին: Սիրով կը սպասուի նաև այն միւս շէնքին որ աւարտած չէ տակաւին ոչ Անթիլիասի, և ոչ բոլոր Անթիլիասներու մէջ, հակառակ բարի կամեցողութեանց և ընդառաջուած զոհողութիւններու: Պատճառները այս ձախողան-

քին, մեր կարծիքով, երևոյթներ չեն արագ ակնարկով վերլուծելի: Թերեւս զերազոյնը ասոնց, մեր ինքնութենէն և աւանդութիւններէն օտար ապրելու մեզի պարտադրուած կերպն է: Որո՞ւ համար զաղտնիք է արդեօք ներկայ պայմաններու մէջ թէ Հայ ժողովուրդին ինքնութիւնն ու ճշմարտութիւնը իր Եկեղեցիին մէջ կը մնան բխրեղացած, այն Հաստատութեանը՝ զոր մեր պապերը քար առ քար կառուցին յաւիտենականին և անցաւորին ընդմէջէն: Եւ այս անփոխարինելին այսօր կը քանդուի մեզմէ իւրաքանչիւրին մէջ: Անձնիւրը մեզմէ մարդ մըն է աւելի քան հայ մը, այսինքն հարազատ զաւակը զինքը ծնող Եկեղեցիին: Հայ Եկեղեցիին ինքնութիւնը կը կայանայ իր սեպհական բնութեանը մէջ, մեր կրօնական նուիրապետութիւններու և հաստատութիւններու պարտքն է ճանչնալ այդ ինքնութիւնը, և կենալ մեր ժողովուրդին դէմ՝ նոյն այդ հոգիով, և այս՝ բոլոր ժամանակներու համար: Տաղնապին պատճառը արտաքին ըլլալէ աւելի ներքին է, մենք տակաւ կը լքենք այն նմանութիւնը որ իւրաքանչիւր հայուն է մեր Եկեղեցիով: Եկեղեցւոյ այդ ճշմարտութիւնն ու աւանդութիւնը, և մեր ապրած ժամանակը պէտք է հաշտեցուն, ընելու համար մեր կեանքը ամբողջ, չկաղալու համար «յերկուս հետս», ժամանակի և ճշմարտութեան նկատմամբ: Ճիշդ է թէ կրօնքին զգացումը նօսրացած է այսօրուան մարդոց մէջ, դարուն նկարագիրը քիչ մը շատ զիտական է, և պահանջները տնտեսական. սակայն ասոնք միայն այս դարուն յատուկ չեն, նիւթապաշտութիւնը, բանավարութիւնն ու ոգեկանութիւնը միշտ իրարու յաջորդած են: Քրիստոնէութիւնը բոլոր ժամանակներու կրօնն է, և Եկեղեցին՝ տնտեսը ճշմարտութեան և ժամանակին, բաւ է միայն որ լրջամիտ կերպով կենանք ճշմարտութեան և ժամանակի նկատմամբ, տալու համար «զկայսերն կայսեր և զԱստուծոյն Աստուծոյ»:

Այն ատեն միայն Եկեղեցին վերին պահապանը կ'ըլլայ ազգային ամուր առաքինութեանց, մեր լեզուին, մեր պատմութեան և մեր բարքերուն, և իրական անօթը զանոնք իրար զօդող ոգիին:

Վաստահ ենք թէ՛ Նորին Ս. Օծութիւն Նորնտիր Կաթողիկոսը, Անթիլիասի աւագոտին վրայ ամրացնելէն վերջ Կիլիկիոյ Հայոց Հայրապետանոցին նիւթական շէնքը, անհրաժեշտ մարմինը, պիտի զիտնայ իր դերին իրազործման առաջնորդել տարիներէ ի վեր սկսուած կրօնական, կրթական, և ժողովրդային ծառայութեան գործը ևս, որուն այնքան պէտք ունի Սիւրբիոյ Հայութիւնը: Առանց մտքի և սրտի ստոյգ արժանիքներով օժտուած հոգիներու այդ հոյլին, կարելի չէ ի մի խմբել և ապրեցնել ցեղին ոյժին մասունքները: Ունինք այս հաւատքը, վասնզի Նորին Ս. Օծութեան բովանդակ կեանքը եղած է շարք մը զեղեցիկ իրազործումներու, և կիսադարեան մշտեռանդ գործունէութեան:

Սրտառուչ այս հաստատումներէն յետոյ, որոնց մէջ մեր Եկեղեցւոյ ձայնը, ինչպէս մեր ժողովուրդին խղճատանքը իրարու կուգան կազմելու համար մեր օրերու յատուկ միակ կարելի ոգեղէն տարազը, մեզի կը մնայ շնորհներու և բարիքներու աղբիւրէն մաղթել կարելի անհրաժեշտ ոյժը, որպէսզի ընտրութեամբ հեռատեսուած և յուսացուած արդիւնքները իրանան այս նոր, չըսելու համար վերանորոգ փառքին մէջ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

ԽՄԲ.